

Τα διακυβεύματα της Wikipedia
Του Νίκου Σμυρναίου (POST-media 03, Απρίλιος-Μάιος 2009)

POST MEDIA

03

ΔΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΣ / ΤΕΥΧΟΣ 3 / ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΜΑΪΟΣ 2009 / ΤΙΜΗ 9€

**ΣΤΟ ΒΩΜΟ
ΤΟΥ SHOPPING**

**ΑΦΙΕΡΩΜΑ > ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ: ΟΛΗ Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΝΑ MALL
ΘΕΟΣ 2.0 / ΑΦΘΟΝΙΤΙΔΑ: ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ OLIVER JAMES / WIKIPEDIA
ΥΔΡΟΚΕΦΑΛΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ / ΤΡΑΓΟΥΔΙ 'Η ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΟ; / ΤΑ ΜΕΔΙΑ ΣΕ ΚΡΙΣΗ
Η ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ / ΟΙ ΝΕΟΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΜΒΟΛΑ**

Η εγκαθίδρυση του διαδικτύου ως μέσου μαζικής επικοινωνίας άνοιξε το δρόμο για νέες κοινωνικοτεχνικές διαρθρώσεις βασισμένες σε συμμετοχικές διαδικασίες παραγωγής και διανομής της πληροφορίας. Πλέον εκατομμύρια χρήστες στον πλανήτη έχουν πρόσβαση σε εργαλεία που διευκολύνουν και οργανώνουν την συνεργασία στο εσωτερικό δυνητικών κοινοτήτων όπως τα blogs, τα wikis και τα κοινωνικά δίκτυα.

Το γνωστότερο παράδειγμα είναι η Wikipedia (Βικιπαίδεια), η μεγαλύτερη διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια που γράφεται από τους ίδιους τους χρήστες της. Η Wikipedia είναι ανοιχτή, συμμετοχική και προσφέρεται δωρεάν σε όλους. Όπως κάθε εμβληματικό φαινόμενο έτσι και η Wikipedia χρησιμοποιείται κατά κόρον σαν παράδειγμα της “τεχνολογικής επανάστασης” που υποτίθεται χαρακτηρίζει την εποχή μας.

Όμως οι αναλύσεις που την αφορούν, όπως και το φαινόμενο της συμμετοχικότητας γενικότερα, χαρακτηρίζονται συχνά από τεχνολογικό και οικονομικό ντετερμινισμό. Μεγάλη επιρροή ασκούν σύμβουλοι επιχειρήσεων και μάνατζερ, όπως ο Don Tapscott και ο Tim O'Reilly¹, που προσεγγίζουν το θέμα από την οπτική γωνία της αγοράς. Αδυνατούν έτσι ή αποφεύγουν να αναδείξουν τις αντιφατικές πλευρές και τα διακυβεύματα της Wikipedia όπως και κάθε ανάλογης καινοτομίας σαν τα κοινωνικά δίκτυα ή τη δημοσιογραφία των πολιτών. Κι όμως, πέρα από την εμφανώς καινοτόμο και ρηξικέλευθη φύση τους, οι συμμετοχικές διαδικασίες παραγωγής και διανομής της πληροφορίας αντικατοπτρίζουν το κοινωνικό, οικονομικό και τεχνολογικό γίνεσθαι της εποχής και διαμορφώνονται από αυτό.

Η γέννηση της Wikipedia

Η Wikipedia είναι το έμμεσο αποτέλεσμα μιας αποτυχίας. Αυτής του επιχειρηματία Jim Wales να δημιουργήσει την πρώτη διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια γραμμένη από εθελοντές ειδικούς. Το όνομα του project ήταν Nupedia και χρηματοδοτήθηκε από την εταιρεία Bomis. Το 2000 ο Wales προσέλαβε ως αρχισυντάκτη τον Larry Sanger για να φέρει σε πέρας την αποστολή. Ο τελευταίος είχε ένα ιδιαίτερο προφίλ όντας ταυτόχρονα διδάκτορας φιλοσοφίας, με ειδίκευση στην επιστημολογία, αλλά έχοντας και στενές σχέσεις με προγραμματιστές της Silicon Valley. Η δουλειά του Sanger ήταν να δημιουργήσει εργαλεία και διαδικασίες για τη συλλογή των περιεχομένων και την έκδοση της Nupedia.

Για να επιταχύνει την αργή εξέλιξη της Nupedia ο Sanger πρότεινε το 2001 την υιοθέτηση του wiki ως βάση συνεργασίας. Το wiki είναι μια πλατφόρμα υποδοχής και έκδοσης περιεχομένου που προσφέρει σε όλους τους χρήστες τη δυνατότητα να το τροποποιήσουν². Εφευρέθηκε από τον Ward Cunningham το 1994 και αρχικά είχε σαν στόχο να διευκολύνει τη συνεργασία μεταξύ πληροφορικών και προγραμματιστών. Το wiki ως εργαλείο χαρακτηρίζεται από τις αρχές που διέπουν την κοινότητα του ανοιχτού λογισμικού όπως η ισοτιμία, η ανταλλαγή και η συνεργασία. Η ιδέα του Larry Sanger να χρησιμοποιήσει το wiki όχι πια στον τομέα της πληροφορικής αλλά για να οργανώσει και να διαδώσει ένα ευρύ φάσμα ανθρώπινων γνώσεων αποτελεί το έναυσμα της Wikipedia. Ο ίδιος αποτέλεσε και την ψυχή του εγχειρήματος στην αρχική του φάση. Πολύ γρήγορα η επιτυχία της Wikipedia ήταν τέτοια που το αρχικό σχέδιο της Nupedia εγκαταλείφθηκε. Αυτή ήταν και η αφορμή για τον σταδιακό παραγκωνισμό του Larry Sanger από τον Jim Wales ο οποίος επιχείρησε να οικειοποιηθεί τον ρόλο του ιδρυτή της Wikipedia.

Η μεγαλύτερη διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια

Η Wikipedia είναι πλέον η μεγαλύτερη δικτυακή εγκυκλοπαίδεια με πάνω από εννιά εκατομμύρια λήμματα σε 250 γλώσσες. Η ελληνική έκδοση της περιέχει πάνω από 39 000 άρθρα. Η Wikipedia

¹Ο πρώτος είναι ο δημιουργός του όρου wikinomics και ο δεύτερος ο “πατέρας” του Web 2.0: Don Tapscott, Anthony D. Williams, *Wikinomics: How Mass Collaboration Changes Everything*, Portfolio, 2006 και Tim O'Reilly, "What Is Web 2.0", 2005, O'Reilly Network.

²<<http://el.wikipedia.org/wiki/Wiki>>

είναι επίσης μεταξύ των δέκα ιστότοπων που δέχονται τις περισσότερες επισκέψεις σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και αυτών που βρίσκονται στις πρώτες θέσεις των αποτελεσμάτων της Google. Χιλιάδες χρήστες συμμετέχουν εθελοντικά στον εμπλουτισμό, τη διόρθωση και τη βελτίωση της. Στην πράξη, οποιοσδήποτε επισκέπτης μπορεί να τροποποιήσει ένα λήμμα της εγκυκλοπαίδειας ή να δημιουργήσει ένα νέο, ακολουθώντας μια συγκεκριμένη διαδικασία. Κάθε επέμβαση στο περιεχόμενο αφήνει ένα ίχνος με την μορφή της διεύθυνσης IP του υπολογιστή από τον οποίο έγινε η τροποποίηση. Έτσι κρατείται το ιστορικό της Wikipedia, η οποία αποτελείται από ένα επιγραμμικό σύνολο πληροφοριών, σημαντικό μέρος του οποίου παραμένει ρευστό και εξελίσσεται συνεχώς.

Ο έλεγχος της εγκυρότητας του περιεχομένου και η διόρθωση γίνονται σε διάφορα επίπεδα από τους ίδιους τους χρήστες. Το όλο σύστημα βασίζεται στην μαζική συμμετοχή και εμπνέεται από το ρητό του Linus Torvalds που λέει - σε ελεύθερη μετάφραση - ότι εάν υπάρχουν αρκετά μάτια, όλα τα λάθη φαίνονται³. Στην κορυφή της πυραμίδας βρίσκεται ένας περιορισμένος αριθμός εμπειρών χρηστών οι οποίοι έχουν δικαιώματα διαχείρισης και μπορούν να σβήσουν προβληματικά περιεχόμενα ή να αποκλείσουν άλλους χρήστες που προκαλούν βανδαλισμούς. Κεντρικός κανόνας της Wikipedia είναι το NPOV (neutrality of point of view) δηλαδή η υποχρέωση των συγγραφέων να υιοθετούν μια όσο το δυνατόν πιο ουδέτερη προσέγγιση πάνω στα θέματα για τα οποία γράφουν. Το περιεχόμενο διατίθεται υπό την άδεια GNU Free Documentation License η οποία εγγυάται το δικαίωμα των χρηστών στην αντιγραφή, τροποποίηση και εκμετάλλευση του περιεχομένου της εγκυκλοπαίδειας, υπό την προϋπόθεση ότι τα παράγωγα θα υπόκεινται στην ίδια άδεια.

Όμως, η περιγραφή αυτή της λειτουργίας της Wikipedia ως μιας συμμετοχικής και δημοκρατικής κοινότητας που εργάζεται για το κοινό καλό αποτελεί κατά κάποιο τρόπο ένα ιδεατό. Στην πραγματικότητα, η επιτυχία της Wikipedia την κατέστησε διακύβευμα για πολλούς παράγοντες με ιδιαιτελή κίνητρα. Η εξέλιξη αυτή έχει επιπτώσεις στην λειτουργία της ως οργανισμού αλλά και στην ποιότητα των περιεχομένων της. Σήμερα η Wikipedia είναι η σημαντικότερη δωρεάν, ελεύθερη και πλήρης πηγή εγκυκλοπαιδικής γνώσης για εκατομμύρια χρήστες στον κόσμο. Ταυτόχρονα όμως, ακριβώς λόγω της δημοφιλίας της, αποτελεί και πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ, προσώπων, ομάδων και οργανισμών με αντικρουόμενα συμφέροντα.

Χειραγώγηση και αξιοπιστία

Το πρώτο και σοβαρότερο πρόβλημα της Wikipedia είναι η χειραγώγηση των λημμάτων. Εκατοντάδες χρήστες, ομάδες, εταιρείες, οργανισμοί ακόμη και πολιτικοί προσπαθούν να τροποποιήσουν το περιεχόμενο της εγκυκλοπαίδειας με σκοπό να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους, να προβάλλουν ένα προϊόν, να σπιλώσουν τη φήμη ενός ανταγωνιστή ή να βελτιώσουν το προφίλ τους. Για παράδειγμα, το 2006, μια εσωτερική έρευνα της Wikipedia έδειξε ότι τα άρθρα της εγκυκλοπαίδειας που αφορούσαν αρκετούς Αμερικάνους γερουσιαστές, μεταξύ των οποίων και ο νυν αντιπρόεδρος των ΗΠΑ Joe Biden, είχαν τροποποιηθεί. Οι περισσότερες περιπτώσεις αφορούσαν την εξάλειψη δυσμενών πληροφοριών που τους αφορούσαν. Οι διευθύνσεις IP έδειξαν ως πηγή των τροποποιήσεων τα ίδια τα γραφεία των εν λόγω πολιτικών⁴.

Το 2007, ο Virgil Griffith εμπνευσμένος από αυτή την είδηση, θέλησε να δημιουργήσει ένα εργαλείο που να επιτρέπει μια παρόμοια ανίχνευση σε μαζική και αυτοματοποιημένη κλίμακα. Στόχος του ήταν να επιτρέψει στον καθένα να μάθει από που έγιναν οι τροποποιήσεις ενός συγκεκριμένου άρθρου της Wikipedia. Η εφαρμογή του εργαλείου που ονομάστηκε WikiScanner⁵ αποκάλυψε κάποιες ενδιαφέρουσες περιπτώσεις χειραγώγησης. Στις ΗΠΑ, εργαζόμενοι της

³"given enough eyeballs, all bugs are shallow". Η φράση αποδίδεται στον Linus Torvalds, δημιουργό του Linux, στο βιβλίο Eric S. Raymond, *The Cathedral and the Bazaar*, O'Reilly Media, 1999.

⁴ <http://en.wikinews.org/wiki/Wikinews_investigates_Wikipedia_usage_by_U.S._Senate_staff_members>

⁵ <http://katrina.cs.caltech.edu/erenrich_rnd345/scanner_final/index.php>

Diebold και της Wal-Mart επενέβησαν στα λήμματα που αφορούσαν τις συγκεκριμένες εταιρείες αφαιρώντας κριτικές ή δυσάρεστες πληροφορίες⁶. Το ίδιο συνέβη και στην Ευρώπη με εταιρείες όπως η Danone και η Total. Όπως ανακάλυψαν δημοσιογράφοι του περιοδικού L'Expansion, εργαζόμενοι στο πρώτο ιδιωτικό κανάλι της γαλλικής τηλεόρασης TF1 αντικατέστησαν όλα τα κριτικά σχόλια που το αφορούσαν με διθυράμβους⁷. Επίσης, κάποιος έσβησε από την βιογραφία του Brice Hortefeux, υπουργού του Σαρκοζύ υπεύθυνου για θέματα μετανάστευσης, την έγκυρη πληροφορία ότι στα φοιτητικά του χρόνια άνηκε σε οργάνωση της ακροδεξιάς. Η τροποποίηση έγινε από έναν υπολογιστή που βρισκόταν στο πολιτικό γραφείο του υπουργού...Αυτά δεν είναι παρά κάποια παραδείγματα από τη “μάχη επιρροής” που γίνεται στο πεδίο της Wikipedia μεταξύ αυτών που θέλουν να χειραγωγήσουν το περιεχόμενο της προς ίδιο όφελος και αυτούς που προσπαθούν να εγγυηθούν την αντικειμενικότητά του.

Σε άλλες περιπτώσεις οι ανακριβείς πληροφορίες που προσθέτονται στην Wikipedia δεν έχουν συγκεκριμένα κίνητρα αλλά αποτελούν απλό βανδαλισμό. Διάσημη είναι η περίπτωση του δημοσιογράφου John Seigenthaler Sr. ο οποίος υπήρξε κοντινός συνεργάτης του Robert Kennedy τη δεκαετία του 60. Το 2005 ο Seigenthaler ανακάλυψε ότι η βιογραφία του στην Wikipedia ήταν γεμάτη συκοφαντίες και λανθασμένες πληροφορίες, όπως το ότι είχε δήθεν συμμετοχή στην δολοφονία του Robert Kennedy ή ότι είχε αυτομολήσει στη Σοβιετική Ένωση⁸. Η βιογραφία δεν διορθώθηκε παρά μετά από 132 μέρες, όταν την ανακάλυψε ο ίδιος ο Seigenthaler. Το μεγάλο αυτό διάστημα εξηγείται από τη σχετικά χαμηλή επισκεψιμότητα του λήμματος. Πράγματι, στην Wikipedia η ταχύτητα με την οποία γίνονται οι διορθώσεις των λαθών ή των παραποιήσεων σε ένα άρθρο εξαρτάται άμεσα από τον αριθμό των επισκεπτών. Όσο περισσότεροι είναι αυτοί τόσο γρηγορότερα εντοπίζονται τα προβλήματα. Αντίστροφα, όπου η προσοχή είναι λιγότερη οι παραλήψεις και οι παραποιήσεις είναι πιο εύκολες και συχνές. Αρκετές τέτοιες περιπτώσεις αναφέρονται στον ιστότοπο Wikipedia Watch⁹.

Μολονότι οι αδυναμίες αυτές είναι εγγενείς στο εγχείρημα της Wikipedia, το περιεχόμενο της στο μεγαλύτερο μέρος του είναι αξιόπιστο. Όπως έχουν δείξει διαφορετικές επιστημονικές έρευνες, η Wikipedia σε ποιοτικό επίπεδο μπορεί να συγκριθεί με γνωστές εγκυκλοπαίδειες όπως η Encarta και η Britannica¹⁰. Το σημαντικότερο πλεονέκτημα της Wikipedia είναι βέβαια το ότι διατίθεται ελεύθερα και δωρεάν σε όλους τους χρήστες του διαδικτύου, προσφέροντας έτσι μια σημαντική πηγή γνώσης για εκείνους που δεν διαθέτουν άλλα μέσα εγκυκλοπαιδικής διερεύνησης. Ταυτόχρονα, η ανοιχτή φύση της και η δυνατότητα που δίνεται σε όλους τους χρήστες να συνεισφέρουν στον εμπλουτισμό της τείνει να την αναδείξει σε πρότυπο “διαδικτυακής δημοκρατίας”.

Ενεργή μειοψηφία και κοινότητα

Ωστόσο, στην πραγματικότητα, η Wikipedia συντηρείται και διευθύνεται από μια σχετικά περιορισμένη μειοψηφία ιδιαίτερα ενεργών χρηστών. Όπως και κάθε συλλογική προσπάθεια, έτσι και αυτή έχει ως κινητήρια δύναμη ανθρώπους που αφιερώνουν πολύ χρόνο και προσπάθεια στο εγχείρημα. Ως αποτέλεσμα, αυτοί είναι που επηρεάζουν περισσότερο την εξέλιξη και το περιεχόμενο της εγκυκλοπαίδειας και όχι η συντριπτική πλειοψηφία των επισκεπτών που απλά

6<http://www.wired.com/politics/onlinerights/news/2007/08/wiki_tracker>

7<http://www.lexpansion.com/economie/actualite-high-tech/comment-tf1-fait-sa-com-sur-wikipedia_169677.html?xtor=RSS-115#commentaire>

8<<http://www.wikipedia-watch.org/usatoday.html>>

9<<http://www.wikipedia-watch.org/>>

10 Jim Giles, Internet encyclopaedias go head to head, *Nature*, n°438, 2005, Thomas Chesney, An empirical examination of Wikipedia's credibility, *First Monday*, vol. 11, n°11, 2006

<http://outreach.lib.uic.edu/www/issues/issue11_11/chesney/index.html#c3> και Roy Rosenzweig, Can history be open source? : Wikipedia and the future of the past, *Journal of American History*, vol. 93, n°1, 2006.

παίρνει πληροφορίες. Όπως έδειξε μια πρόσφατη επιστημονική έρευνα¹¹, ο πληθυσμός των χρηστών που επεμβαίνουν στο περιεχόμενο της Wikipedia το κάνει σε πολύ διαφορετικό βαθμό. Η μεγάλη πλειοψηφία των χρηστών κάνει πολύ λίγες έως ελάχιστες τροποποιήσεις. Από την άλλη, μια πολύ περιορισμένη ομάδα χρηστών κάνει χιλιάδες edits ο καθένας. Στη γαλλική έκδοση της εγκυκλοπαίδειας, το 5% των πιο δραστήριων χρηστών παράγει σχεδόν το 90% των τροποποιήσεων του περιεχομένου¹². Οι τελευταίοι, μαζί με τους sysops και τους stewards που εκτελούν χρέη διαχειριστή, αποτελούν αυτό που οι ερευνητές αποκαλούν “ελίτ” της Wikipedia.

Η ελίτ είχε αποφασιστικό ρόλο στην αρχική περίοδο του εγχειρήματος μεταξύ 2001 και 2004. Στη συνέχεια η αυξανόμενη δημοφιλία της εγκυκλοπαίδειας έφερε πολλούς νέους χρήστες, κάποιιοι εκ των οποίων άρχισαν να συνεισφέρουν και έμπρακτα. Από στατιστική άποψη, η αναλογία των edits της ελίτ σε σχέση με το σύνολο των επεμβάσεων στο περιεχόμενο της εγκυκλοπαίδειας άρχισε να μειώνεται, κάτι που ερμηνεύτηκε από πολλούς ως εκδημοκρατισμός της Wikipedia. Στην πραγματικότητα η ελίτ συνεχίζει να συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό δραστηριότητας, ενώ παράλληλα ο αριθμός των χρηστών που κάνουν ελάχιστες τροποποιήσεις αυξάνεται δραματικά. Βέβαια, η κοινότητα της Wikipedia δεν αποτελεί ένα συμπαγές και σταθερό σύστημα αλλά ένα ρευστό κοινωνικό σύνολο. Υπό αυτό το πρίσμα, τα πρόσωπα που αποτελούν την ελίτ εναλλάσσονται και οι σχέσεις τους με τους υπόλοιπους χρήστες εξελίσσονται.

Η άφιξη χιλιάδων νέων μελών από το 2004 και μετά αύξησε σημαντικά τον αριθμό των συγκρούσεων και των διαφωνιών στο εσωτερικό της κοινότητας. Την ίδια εποχή ο Jim Wales πήρε την πρωτοβουλία για τη δημιουργία της Wikipedia Foundation με σκοπό την χρηματοδότηση του project, του οποίου τα έξοδα πολλαπλασιάζονταν. Η προσπάθεια του Wales να ελέγξει σε μεγάλο βαθμό τα οικονομικά έφερε επίσης διχόνοια μεταξύ των ιδρυτικών μελών. Τελικά η κοινότητα κατάφερε να δημιουργήσει τις κατάλληλες εσωτερικές δομές ώστε να ξεπεράσει αυτές τις δυσκολίες. Πρακτικά δημιουργήθηκαν επιτροπές με αποστολή να διευκολύνουν την επίλυση των διαφορών και επιτελούν τρόπο τινά έργο διαιτητή. Παράλληλα, δημιουργήθηκαν οργανώσεις ανά γλώσσα, κάποιες εκ των οποίων αυτονομήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από την επιρροή της αμερικανικής Wikipedia. Τέλος έμφαση δόθηκε στην δημιουργία εργαλείων και διαδικασιών με σκοπό την προστασία από τον βανδαλισμό ή τη χειραγώγηση, όπως για παράδειγμα το “πάγωμα” κάποιων άρθρων που δεν μπορούν να τροποποιηθούν παρά μόνο από τους διαχειριστές.

Σε τελική ανάλυση η Wikipedia είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της διφορούμενης φύσης των διαδικτυακών εργαλείων που βασίζονται στην μαζική συμμετοχή. Ενώ πράγματι το φαινόμενο της συμμετοχικότητας αποτελεί μια ριζοσπαστική αλλαγή σε σχέση με τους παραδοσιακούς φορείς της γνώσης και της πληροφορίας, όπως τα ΜΜΕ και οι εγκυκλοπαίδειες, ταυτόχρονα αντικατοπτρίζει τα αντιφατικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας και της τεχνολογίας. Η από τεχνικής άποψης ανοιχτή φύση της Wikipedia δεν εξαφανίζει την κοινωνική διαστρωμάτωση των συμμετεχόντων, ούτε τις ανισότητες σε ότι αφορά τις πνευματικές και τεχνικές δεξιότητες τους. Οι τελευταίες επηρεάζουν άμεσα και σε μεγάλο βαθμό τη φύση και την ποιότητα της συμμετοχής. Παράλληλα, ο έλεγχος της κοινότητας δεν καταφέρνει πάντα να διατηρεί την αντικειμενικότητα του περιεχομένου ενάντια στα ιδιοτελή συμφέροντα. Αυτό σημαίνει ότι η χρήση της Wikipedia πρέπει να συνοδεύεται από κριτική σκέψη και κυρίως από διασταύρωση των πληροφοριών σε ότι αφορά αμφιλεγόμενα ζητήματα.

Τέλος, η δωρεάν και ελεύθερη διάθεση της Wikipedia δεν σημαίνει ότι η ίδια δεν αποτελεί οικονομικό διακύβευμα. Όπως αναφέρει και ο Michel Gensollen, στο διαδίκτυο η αξία δεν

11 Aniket Kittur, Ed Chi, Bryan Pendleton, Bongwon Suh, Todd Mytkowicz, « Power of the few vs. wisdom of the crowd: Wikipedia and the rise of the bourgeoisie », *25th Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems*, april 2007, San Jose, CA, <<http://www.parc.com/research/publications/files/5904.pdf>>.

12 Lionel Barbe, « Wikipedia et Agoravox : des nouveaux modèles éditoriaux ? », in CHARTRON G., BROUDOUX E., *Document numérique et société*, ADBS Editions, Paris, 2006, p. 185-198.

δημιουργείται αναγκαστικά εκεί που δρέπεται¹³. Με άλλα λόγια η ύπαρξη μια τέτοιας δωρεάν πηγής γνώσης έχει οικονομική αξία για τους μεγάλους παίκτες του διαδικτύου οι οποίοι και την εποφθαλμιούν. Το μέλλον θα δείξει κατά πόσο το εγχείρημα θα διατηρήσει την ανεξαρτησία του από τα διογκούμενα οικονομικά συμφέροντα της διαδικτυακής βιομηχανίας.

13 Michel Gensollen, « La création de la valeur sur Internet », *Réseaux* Vol. 17, No 97, 1999, pp.13-76.